

ՕՐԱԳԻՐ ՏԱՄԵՐԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ

1861

Կը հրատարակուի Ամսոյն 10ին 20ին եւ վերջին:
Վեցամեայ գինն է 60 դահեկան ԿԱՆՏՈՒՆ:
Ուզողը կրնայ ստորագրուիլ, Պօլիս Զեմեքիյի խանը վերի
յարկը Թ. 4-5 Խմբագրի սենեակը եւ Մերձանը Մար-
գարեան Արգոյ Յարութիւն աղայի գրատունը:
Ստորագրութիւնը 1861 Յունուար 10ին կսկիւնի:

Առգի լրագրին տարող 12 բիւր ուզողը 30 դահեկան պի-
տի վճարէ:
Անճահան լսեալ մը համար ըլլալու ծանուցմանց հա-
մատաւար սակարկութիւն կըլլայ:
Ո՛ր եւ իցէ համակ եւ գրութիւնք Խմբագրին պիտի ուղ-
ղուի:

28 ՓԵՏՐՈՒԱՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԸՐԴԱՆ

ԹԻՒ 18

Ե. Ջ. Գ. Ե. Յ. Ե.

ՄԵՂՈՒ

ԿԱՍ

«Տարեգիրն ու մատով մըն ալ ուղղիչ ազգային
կեանքին»:

Տես Մեղու Թիւ 124 երես 1

Բ.

Մեղուին նոր տարւոյ շնորհաւորութեան
առթիւ վերացեալ մտքով մը շարադրած այն սան-
դարամետական յօդուածին վրայօք սկըսած քըն-
նադատութիւնն իսկ ճշմարիտ ազգասիրաց ոմանց
աղղելով այս անգամ նոցունց կողմանէ հետզհե-
տէ քանի մը նամակ ընկալաք, որոնք Մեղուին
անխոհեմաբար (յաւէտ տիտայաբար) եւ հպարտ
կերպով ըսածները մեղադրելով սրտի ցաւօք եւ
սաստիկ ճշմարտութեամբ մը կը մերժեն անոր
ամենաընդդէմ ազգի եւ կրօնի իրաւանց կարգէ
դուրս մնալու անուշութիւնները:

Յիշատի կարելի է յիշեալ նամակները Թէ
մեղի եւ Թէ ընթերցողաց ծանր Թուին, սա-
կայն եթէ այն հրաշալի յօդուածին ծանրութեանը
անգամ մը ուշադրութիւն ըլլալի անոնք
ստոր քօլը ամենաոչինչ եւ ամենաթեթեւ բա-
նէր մը կը համարուին: Մեղուն այն յօդուա-
ծովը ամբողջ ազգ մը նախատած է, իսկ այն
զրուիչները միայն Մեղու մը ան աւել Թէ
զայն նախատելու, այլ ուղղակի ազգին դէմ յա-
նիրաւի եղած նախապնդ մը ետմղելու եւ Մե-

ղուին ինքզինք ճանչցնելու նպատակաւ ազգա-
սիրական ջերմ ոգիէ առաջ եկած բաներ մը ըլ-
լալը յայտնի կերելին:

Բայց եւ այնպէս այս անգամ նոյն յօդուա-
ծին վրայօք մեր կողմէն ըլլալու դիտողութիւն
ները զանց ընելով յիշեալ նամակներուն մէկը
միայն որն որ մեր ոճոյն եւ մեր նպատակին ա-
ւելի յարմար կերելին, (ըստ լնդոյ հեղինակին)
զայն չափաւորելով մը կը հրատարակեմք, եւ ըստ
մեր արդարատիւութեանը միւս նամակներն ալ
որ քիչ մը աւելի կրիւք գրուած են, անոնց հը-
րատարակութիւնն ալ բոլորովն զանց կրնեմք,
միանգամայն ներում խնդրելով անոնց Երգոյ Հե-
ղինականներէն, վասն զի մեր նպատակը (ով ըլլայ
նէ ըլլայ) անձ նախատել չէ, այլ անձին սխալ
մտնքները իրեն ճանչցնել, երբեմն Թեթեւ եւ
երբեմն ծանր ճշմարտութեամբ, եւ անով որքան
կարելի է այնպիսին ուղղութեան ճամբան հը-
րաւիրել է: Ուստի գիտնան այն նամակաց հե-
ղինականները Թէ՛ քանի որ մեր նպատակը այս է՝
այնպէս կարգէ դուրս կրիւք գրուած նամակ-
ները երբեք ընդունելի չեն մեր կողմէն, եւ փուճ
տեղը չըլլայ որ դժկամակին զանոնք չի հրատա-
րակելնուս համար:

Ահաւասիկ նամակը:

«Արգոյ Խմբագիր»:

«Զեր Արեւելեան դարու երկրորդ Շրջանին առ-
ջի (13) Թուոյն վերջերը հրաշագործ Մեղուի 124
Թուով այն ամեն ծանօթ եւ անծանօթ մերձաւոր
եւ հեռաւոր ընթերցող եւ բարեկամ ողջամիտ
եւ հայրենասէր Հայերուն ընծայուած (որիմպի-
ական Թուականով) նոր (մանուաւր հին) Ժամանակ
նորհաւորութեան, եւ անոնց հոգեւոր եւ մարմնա-

և որ ամեն գործերուն յաջողութեան բարեմաղթութեանցը նկատմամբ քանի մը խօսք յիշենէ՞ր ետքը խոտաւայեր էիք ձեր յառաջիկայ թիւերուն մէջ ընդարձակապէս այն բարեմաղթութեանց ինչ կերպով զարմանալու քանի ըլլալը բոլոր Հայ հասարակութեան իմացնել :

Այն ատենէն 'ի վեր անհամբեր սրտի կ'սպասէինք ձեր խոտաւայն արդեանցը , որպէս զի այն նորահրաշ գրութեան վրայօք ունեցած ձեր կարծիքը յայտնապէս տեսնելով , մերին անոր վրայ ունեցած լիովին կարծիքն ալ ձեր կարծեացը հետ (եթէ կարելի է) միացնելով՝ մեր կողմէն ալ պարտ ու պաշտած եղածը օրագրող միջոցաւ 'ի գործ դնեմք :

Եւ արդ ահա վերջապէս հրատարակուած տեսանք Դարու 46 թիւով ձեր խոտաւայն արդիւնքը , եւ անով յայտնի իմացանք ձեր աղիւկ-կարծիքը նոյն նշուումով գրութեան վրայ , (որն որ ուրիշները զայն ոչինչ բանի մը տեղ դրած մինչեւ ցարդ անոր վրայ երկու խօսք անգամ չընելով անտարբեր կեցած են) ... ուստի ասով համարձակեցանք անոր դէմ ըրած ներկայ խորհրդածութիւնիս՝ Ձերդ աղբարութեան քննութեանը յանձնելու ... եւ այնպէս եթէ արժան կը դատէք 'ի սէր Ազգի յառաջիկայ թերթերու մէջ հրատարակէք՝ իբր Մեղուի ընթերցողներէն մէկուն իր բարեմաղթութեանցը փոխարէն բարեմաղթութիւն մը . . . » :

« Ասոնք ըսելէն վերջը դամք մեր խորհրդածութեանը » :

« Արդ՝ Մեղուն վերոյիշեալ անձինքը բարեմաղթելէն վերջը՝ կը խնդրէ իր ընթերցողներէն որ իր հետը « փոքր մի 'ի հաշիւ » արկանեն ինչ որ գործած է անցեալին մէջ , միանգամայն թողութիւն կը խնդրէ այս ձանձրութեանը համար ըսելով « երբ տնտեսութիւն չը պատճառեք մեր ընթերցողաց պահ մ'իվիկ աշխատեցնել իրենց միտքը » : Աստուած թողութիւն չնորհեցէ եղբայր Մեղուին առ կախուկ պաղուկ . . . եւ քիչ մըն ալ խելքի պակասութեանէ առաջ եկած ընթացքին համար , զոր մինչեւ ցարդ ունեցեր էր . . . եւ միանգամայն ներքէ մեղի իմացնելու իրեն որ նոր տարին դեռ իրեն համար չը նորհաւոր չէ եղած , ըստ որում իր նոր տարուին հետ ընթերցողացը մաղթած չնորհաւորական խօսքերէն ամենքն ալ համոզուեցան որ ալ իրմէն նըպաստ ազդի գործ մը առաջ դալու յոյս չի կայ , եւ Մեղուն ուրիշ բան չէ՝ այլ միայն Ազգին անխորհուրդ ինքնահաւան եւ գրգռիչ մէկ անհատը . ոչ թէ Ազգային պարտէղներու մէջ բնականապէս մեղը չի նող՝ այլ սոսկ տղադասող , բղացող եւ ազգը միմիայն խայթելու զբաղող մը . . . » :

Ասոնք մէկզի թողով հիմայ տեսնեմք թէ Մեղու եղբայրնիս ի՞նչ ըսելիք պիտի ունենայ մեր հե-

տեւեալ գիտողութիւններուն . . .

Մեղուն թէեւ իր ընթերցողները գրգռելով մը ոտք կը հանէ վերոյիշեալ հրաւերը ընելով . բայց հասկընալով որ անոնց հետ հաշուի նըստած ժամանակ իրեն շատ սուղի պիտի նստի եւ անոնց առջին խաղք ու խայտառակ պիտի ըլլայ , մէկէն կը զղջայ ըրածին , եւ հաշուին պաշտօնը միայն իւր վրայ առած կ'սկըսի հետեւեալ գոռազարանութիւնն ընել . « Արդ Մեղուն . . . Ազգային կեանքի տարեգիրքն եւ Մասով մ'ալ ուղղիչն եղած ե . . . ի՞նչ , ի՞նչ . . . Ազգային կեանքի տարեգիրք . . . աղէկ որ ասով ինչ ըսել կ'ուզէ աղէկ մը չի հակըցանք . թող ասոր վրայ ինք ուղղածին չափ պարծենայ , գոգորաղնայ , ուռենայ , եւ հարստանայ , բայց — մասով մընալ ուղղի՞չ — . . . ահա հոս մեծ ապուր է կերեր Մեղուն . . . » :

Ազգի մը ուղղիչն ըլլալու երես բերան կրնամք արդեօք տեսնել Մեղուի վրայ , չէ՞ որ մարդս ուրիշ ուղղելու համար պէտք է որ նախ ինքըղինքը ուղղէ . արդ քանի որ Մեղուն չորս տարիէ 'ի վեր դեռ ինքըղինք մասամբ մը չէ ուղղած , ի՞նչպէս ուրեմն կրնայ ընդունուիլ որ ուղղուելու կարօտ եղող Մեղուն Ազգային կեանքի ուղղիչ մը — եղած է կամ պիտի ըլլայ . . . Կարծեմք այս յանդգնութիւնն ընելու համարձակութիւնը իւր անմասն գործերէն չափելով առած է . բայց ո՞ր գործերէն . Արդեօք « Մանկասարի հարսնիքներէն , եաղլը վարժապետներու պատմութիւններէն » , շատ մը խեղճեան եւ ինքըղինք մեծարելու համար միայն գրած երկար երկար յօդուածներէն , առանձին աղիւ եւ սրբազան անհատներու դէմ մաքառելէն . . . եւ այլն , եւ այլն , եւ այլն , եւ այլն :

Ասոնցմէ 'ի զատ քարատիպով յօրինուած այն անհաման եւ գարշելի պատկերներէն՝ « եւ այլ անթիւ ազգավնաս հրատարակութիւններէն » առնելով ըսած է թէ՝ եւ Ազգին ուղղիչն եմ փոխանակ ըսելու թէ՝ եւ Ազգին գրգռիչն եւ հարուածն եմ . . . :

Մենք գիտէինք որ Մեղուն դեռ երեկ քանի քանի անգամ Ազգին դէմ ըրած անխորհուրդութիւնները , սխալմունքները հրապարակաւ խոտովանելով , եւ հազիւ թէ իւր սխալմունքներուն ներողութիւնը ընդունելովն ազգին չնորհացը նորանոր արժանացաւ , բայց ի՞նչ յանդգնութիւն է այսօրուան Մեղուին ելլելն ու ինքըղինք հրապարակաւ Ազգային կենաց ուղղիչ հրատարակել . . . միթէ Հայոց ազգը Մեղուի պէս անխորհմ եւ ինքնահաւան ուղղիչներով պիտի պէս անխորհմ եւ ինքնահաւան ուղղիչներով պիտի պէս անխորհմ . . . Եղով քեզ Հայոց ազգ . ո՞ր բարձրութենէ ո՞ր ցածութեան խոսարհեցար , չիտեմք որ դեռ պիտի խորհարհիս , պիտի լռես , պիտի համբերես այսքան անարդանաց . . . » :

Այս ալ անցնիմք . կը խնդրէ Մեղուն թէ թո-

յին նորահաստատ միութիւնն ու խաղաղութիւնը վերադարձնելու երկիւղները որ աւուր սաստկանալուն նշանները կը նշմարուին։ Դարձեալ ներքն մեզի այնպիսիք որ կարելի է Մեղուի դէմ գրածներնիս ուղղակի իրենց ալ դադի, բայց և այնպէս զիտցած ըլլան որ նպատակնիս ոչ Մեղուին և ոչ ալ իրենց դէմ յանիրաւի մաքառիլ մըն է, զի ոչ մենք առանձին ատելութիւն մը ունիմք իրենց անձնականին դէմ, և ոչ ալ իրենք մեզի վնաս մը հասուցած են, այլ միայն աղէկ նկատելով թէ իրենց այն կերպ ընթացքը բովանդակ Մեղին պատուոյն ու համբաւոյն սաստկապէս կը վնասեն, անոր անդորրութիւնն ու յառաջադիմութիւնը կ'արգիւնեն, հասարակութիւնը կը գրգռեն ու կը խռովեն, ազգին ազանխամիտ մասին մտքերը կը պղտորեն ու զերենք կը գայթակղեցնեն, (համառօտ ըսելով) այս կերպ վարմունքներով կրօնքն ու ազգութիւնը, Նկեղեցական և աշխարհական զիրար անցուցած՝ ազգին ապագայ ցաւալի կործանումը կ'աճապարեն։ . . . Մենք ասոնք խօսքով կ'ըսեմք և դործով քանի մը յայտնի օրինակներ ալ ապացոյցներով ժամանակին աչքերնուն առջին կը դնեմք որ խօսքն ու դործքը բաշխատեն, ու այնպէս եթէ կը յարգեն կրօնքնին ու կը սիրեն ազգերնին՝ հարկ կ'ըլլայ որ այս վնասակար վարմունքնին յետոյ կոչելով անոնց նպատակ և պատկոյ պայծառութեանը յարմար վարմունքներ ձեռք առած՝ զանոնք մօտալուտ վտանգէ մը ազատելու համար ճշմարիտ ազգասիրութեան ու կրօնասիրութեան մը հետեւին։

Եւ յիշեցնելով քանի մը անգամ ըսած էմք, և ահա այս անգամ նորէն կը կրկնեմք, և ի վերջոյ կըսեմք թէ՛ տար Մատուած որ մեր այս ըսածներուն վրայ համոզուելով արթննային իրենց խորունկ քուններէն, ու յայտնի տեսնէին իրենց այս նպատակ ազգի և կրօնի վնասակար ընթացքը, ու այնպէս իրենք զիրենք ուղղէին։

— «Ար» անուն Պատուական Հանդէսը իւր 12 թիւոյն մէջ Յօդուած մը հրատարակած է «Պառլեմանտարի Վանքին հարստութիւնը վերնադրով» Եւ յօդուածին մէջ խիստ կարեւոր և զիտողութեան արժանի կէտեր ըլլալուն, հարկ կը սեպեմք զայն ամբողջ քաղելով օրագրոյս միջոցաւ ընթերցողացս հաղորդելու մեր կողմէն անոր վրայօք ըլլալու խորհրդածութիւնը դալ անդամուն թողնելով։

ԿՏՈՒՑ ԱՆԱՊԱՏՆԻ ՎԱՆԵՐԸ ՀԱՐՏԱՌԹԻՒՆԸ

Հետեւեալ յօդուածին խմբագրութիւնը քննարկ մերն է, բայց ըստ իմաստից, եւ մեզը պարունակուած եղբայրներուն պատասխանատուութեամբ քանի մը պատուաւոր վանեցի անձանց բերնով մեզի հրատարակուելու առաջարկուած է։

Մեղուին 124 թուոյն «Նրոնաղէմի վանքը և Միաբանութիւնը եւ Ազգը» վերնագրով յօդուածին մէջ, կոռուց անապատի Միաբանութեան վերաբերեալ քանի մը եղելութիւններ պարունակող պարբերութիւն մը կը կարդանք որ հետեւեալն է։ «Միթէ չը պիտի հարցնէ երբեք Ազգը Վրոնական ժողովին վանքի Պողոս վարդապետին թէ ո՞ր է Անապատի վանքին հարստութիւնը, երբ ասկէ տասը տասնութինգ տարի առաջ երեք հարիւր հազար դուրուշի պատրաստ դրամ ունէր, և Սրեւեկեան պատերազմին առաջին չորս հազար վանի քիչէ (այս տեղի քիչին տասնութինգին հալ) ցորեն իր արտերէն ծախեց՝ քիչն հազար դուրուշի . . . »։

Անապատի վանքին աս մեծ հարստութիւնը Պողոս վարդապետէն հարցուելէ առաջ, աս եղելութիւններն հաստատուելու են, Նախ ապացուցուելէ թէ «ասկէ տասն տասնութինգ տարի առաջ Անապատի վանքին մէջ երեք հարիւր հազար դուրուշի պատրաստ դրամ կար»։ Թէ աս իրո՞ւմարը մինչեւ Պողոս վարդապետին վանահայրութիւնը մնաց, ու անոր ձեռքն անցաւ, քանզի Պողոս վարդապետին Անապատի վանահայր ըլլալը զեռ 3 տարի է անկէկալ 1856 ին Անապատի վանահայրութիւնն առաւ»։ Թէ «Սրեւեկեան պատերազմին առաջ» վանքը ցորեն ծախեց, թէ ան առաջին կամ ուրիշ որ եւ իցէ առաջ՝ վանքը չորս հազար վանի քոռ ցորեն ծախած է, և թէ քոռը հազար դուրուշի ծախուած, ստակն առնուած ու Պողոս վարդապետին ձեռքը կամ անոր տրամադրութեանը տակ մնացած է։

Աս բաներուն եղած ըլլալն ապացուցուելէ ետքը, ո՞վ կրնայ ուրանալ թէ Ազգն իրաւունք չունի յիշեալ վարդապետին հարցնելու թէ ո՞ր էն աս հարստութիւնները։ Ապացուցեալ նախադասութիւններու եզրակացութիւնը հարկաւ դրական ու ճշմարիտ կ'ըլլայ եթէ կապակցութիւնն ուղիղ է։ Անապատի վանքը տասն տասնութինգ տարի առաջ և Սրեւեկեան պատերազմին առաջին այս ինչ հարստութիւնն ունէր. արդ Պողոս վարդապետը Սրեւեկեան պատերազմին ետքը վանահայր եղաւ, ապա ան հարստութեան պատասխանատու է։ Առ ձեռնարկութիւնն անտեղի է։ Ուրեմն Մեղուին պատմէն իր խնդիրն իրապէս աս հաւաքաբանութեան ձեւին քննելու է։ Անապատի վանքն այս ինչ հարստութիւնն ունէր և անկէկա Պողոս վարդապետին յանձնուեցաւ, ուրեմն անկէկա Ազգին առջեւն անոր համար պատաս-

մար ո՛րչափ սայլ, ու պահելու համար ի՛նչ ընդարձակութեամբ համբարանոցներ պէտք են, Յիսուսն քոռի համար աս հաշիւն ընելէ ետքը, դիւրին է անոր կրկնապատիկ, եռապատիկ, հնգապատիկ, եւ այլն քանականութեանը համար ալ նոյն համեմատական հաշիւներն ընել: Կը կարծենք թէ մեր պատմիչն աս հաշիւներն ընելու ատենը պիտի սարսափի, բայց երանի թէ իր պատմութիւնը Մեղուին հազորդելէ առաջ աս հաշիւներն ըրած ըլլար. անշուշտ անակ տղայական ենթադրութիւններու տեղի տուած չէր ըլլար:

Մինչեւ ցարդ ըստածներէն բաւական կը հասկըցուի թէ մեր պատմիչը Վասպուրական գաւառին պատմական դէպքերուն ու տեղական հանգամանացը տեղեակ մէկը չէ. ուստի եւ արժանահատ չէ. բայց մենք ոչ այնչափ աս անճոռնի արամբանութիւններուն վրայ կը զարմանանք, որչափ Մեղուին որ անոնց հաւատք ընծայելու չափ դիւրահաւան կը գտնուի: Կը խնդրենք ան պատուական խմբագրէնոր անանկ կցկտուր փաստերով զՊօղոս վարդապետ յանցաւոր երեւցընելու ջանացողներու հաւատալով, ամբողջ գաւառի մը հանդարտ ժողովուրդը զուր տեղը չվշտացընէ: Գիտցած ըլլայ թէ երբ որ ստոյգ ապացոյցներով որ եւ իցէ մէկու մը դէմ ամբաստանութիւն մը յառաջ բերէ, անիրաւութեան վրէժխնդիր ըլլալու համար մենք ալ անոր հետ ենք. բայց երբոր մեր երկրին, մեր ժողովուրդին, մեր վարդապետներուն, վանքերուն, վերջապէս որ եւ իցէ անձի դէմ առանց ապացոյցի ու առանց հաւանակութեան բան մը կը հրատարակէ, ի խղճէ մտաց եւ ի սքարտուց հայրենասիրութեան գրով պատասխան տալու պարտաւոր պիտի ըլլանք:

Իսկ «տաս տասնուհինգ տարի յառաջ Անապատի վանքին մէջ երեք հարիւր հազար ղուրուշի պատրաստ դրամ» գտնուած ըլլալուն գալով, անիկայ պատմող անձէ՞ն կը խնդրենք որ ի սէր եւ յօգուտ Ազգին մեղի մանրամասն տեղեկութիւն տայ թէ ատի՞րոք ղուրուշի անոր ո՞ր ականատես եւ արժանահաւատ անձը պատմած եւ ի՞նչ փաստերով ապացուցած է. կամ թէ ի՞նչ արդեօք իր աչօքը տեսած է. կամ գիտէ՞ թէ ան գումարը, եթէ տառ տասնուհինգ տարի առաջ իրաւ կար, մինչեւ Պօղոս վարդապետին ատենը մնաց եւ անոր յանձնուեցաւ: Եթէ հար է, կ'աղաչենք որ վանքին ինչ միջոցով ան գումարին տէր եղած ըլլալն ալ մեղի խնայընէ: Քանզի իբրեւ վասպուրական գաւառի Հայ ժողովուրդ՝ ամենէն առաջ մեր իրաւունքն ու պարտաւորութիւնն է որ անիկայ փնտռենք, եւ անով զեղծում ընողներէն հաշիւ ու հաւուցում պահանջենք: Միայն պէտք է գիտնալ թէ տաս տասնուհինգ տարի առաջ այնչափ գումար կար, ըսելը՝ մեղի համար փաստ չէ. քանզի իրաւունք ունինք կասկածելու թէ թերեւ աս

երեք հարիւր հազարն ալ՝ չորս հազար քոռ ցորենն ու անկէ առնուած չորս միլիոնէն աւելի ստուգութիւն չունի:

Արժան կը համարինք սա դիտողութիւնն ալ ընելու թէ, վերոյիշեալ պատմութեանը մէջ իբր վկայութիւն բռնուելու կէտ մը կայ, այն է տարւոյն թրւականը. բայց կ'երեւի թէ մեր պատմիչն աս մասին ալ ստոյգ տեղեկութիւն մը չունի քանզի տաս տասնուհինգ տարի բառերն անորոշութիւն, անստուգութիւն կը յայտնեն. եւ ամբաստանական խնդիրներու մէջ եղելութեան մը վկայութիւն տուող անձի մը բերան՝ ասիկայ ասութեան ընդունելի ձեւ մը չէ. եւ նա մանաւանդ կը կարծենք թէ որ եւ իցէ ասանկ տարտամ ձեւով վկայութիւն մը իր զօրութիւնը մէկէն կը տկարացընէ:

* * *

ՔՆԱՐ ՀԱՅՐԵՆԻ

կամ

ՏԱՂԵՐԳՈՒԹԻՒՆՔ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԻ

ՈՒՂԵՐԶ

ԱՌ ԲՆԲԵՐՅՈՂՍ

Ժամանակը եկաւ հասաւ, եւ յուսալի է որ Հայկազունք ալ բաւ սեպէն օտար երգերով սըլ տերնուն քաղ ջը փարատելու, եւ քիչ մըն ալ յիշեն որ Հայոց տարագիր ճակատագիրն ալ շատ նիւթեր ունի ներդաշնակուելու. թէ անտէր Հայաստանն ալ իւր ցրուեալ զաւկըններուն արտասուքէն իւր սեպհական բաժինը կը խնդրէ... բաւ թող բաւ սեպուի, այսչափ Հայ — հեծկըլտուք, հառաչանք, եւ արտասուք ի զուր օտարաց համար վատնուիլը. եւ թող խեղճ Հայրենիքնիս ալ իւր իրաւունքը ընդունի... ինչո՞ւ այսչափ կարծրանալ ո՞ւր Հայրենակիցք, ինչո՞ւ սրտերնիս քարացընել բուն մեր Հայրենեաց դէմ, ինչո՞ւ չի յիշել զայն. ինչո՞ւ չողբալ զայն. ինչո՞ւ չմիտարել, ինչո՞ւ իւր երգերը, սիրուն, անուշիկ տաղերը իւր ունկացը չի հնչել, եւ իւր սրտին մաղձը ասանկով չսփոփել, ա՛հ եթէ շատ պատճառներ ունինք օտարները խեղելու, մէկ պատճառ մը չունի՞նք ի սերն հայրենեաց երգելու... մայր մը որքան ալ հեռու ըլլայ ի տնտնութենէ տակաւին ծնողաւոր հարազատ որդին զայն չի կրնար մոռնալ, թող ըլլայ որ անթիւ ստիպող պարագաներ զենքը յաւիտեան անկից հեռու պահեն... Ա՛հ մայր մը որքան անուշ

ԿՐՕՆԱՍԷՐ ԵՒ ԿՐՕՆԱՍՈՒՄ

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՐՈՒՄԻՆԻԱՆ

Փարիզ պատուական լրագրոյն 40 թուոյն մէջ հետեւեալ տողերը կարդացինք զոր մեծ կարեւորութիւն ունին դիտողութեան նկատմամբ յառաջ բերած առաջարկութեանը, և զոր աւելի թշնամեաց զէնք մը պիտի լինի քան թէ պատիւ Հայ — Եզգին . « Մենք այնչափ կրօնամոլ չենք որ, մօտեցա 17 տարեկան Նէսիմանուն շրէյ մը եկաւ մեր Պատրիարքարանը, որ քրիստոնեայ լինել կուզէր . բայց մենք վերջապէս Ս . Գամանտօնին ձեռքը յանձնեցինք զնա » . . . աչքդ լոյս պարոն Լեւոնարէր, ահա կուռազանութեան նոր խնդիր մը, զոր ուղածիդ պէս հասկընարով ուղածիդ պէս ալ դեմ կրնար խօսիլ « ՀՐԷԱՅ ՄԸ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԼԻՆԵԼ ՈՒՋԵՐ Է ԵՒ ՀԱՅՈՅ ԱՅՈՒՐ ՁՅՈՆ ՁԷ ԸՆԴՈՒՆԵՐ » կրնաս պօռալ կանչուրուել, նախ հայերէն հոս, ետքը Ենգղիներէն Եմերիկայի և Ենգղիսի մէջ, և բնականաբար կրնաս հետեւցնել թէ կամ Հայ — Եզգը բնաւ Քրիստոնեայ չէ և կամ անդի ծայր հեռի է կրօնասիրութենէն . ըստ որում եթէ այսպէս չի լինիր պէտք էր որ սիրով և ուրախութեամբ պատասխանէր Նէսիման շրէյին երբ ան Հայոց եկած կը հարցընէր « Ինչ ընեմ որ փրկուիմ անշուշտ եթէ Հայոց ազգը Քրիստոնեայ լինէր Քրիստոնէութեան նախնի պաշտպաններուն և առաջնոց պէս պիտի պատասխանէր « հաւատա՛ Տէր Յիսուս Քրիստոսին և պիտի փրկուիս դուն » և որովհետեւ Հայոց Եզգը աս չէ ըրեր, այլ մանաւանդ որ Նէսիմը դարձեալ շրէյ է յանձնէր, պապ ուրեմն Հայոց Եզգը կամ Քրիստոնեայ չէ կամ անդի ծայր հեռի է Քրիստոնէութենէ և Արօնասիրութենէ . . . և յիշաւ մենք ալ այս մասին մէջ իրաւունք կուտամք ձեզի եթէ Փարիզի տուած այս տեղեկութիւնը ինչ բացարձակ ճշմարիտ է . բայց ասանկ ալ լինի տակաւին վերի արամաբանութիւնը իմաստասիրութիւն է և միայն ճշմարիտ է Փարիզի խմբագրին (ըստ որում « մեք » կըսէ և ոչ թէ ուրիշ մը կը ցուցնէ) և անոնց համար որք Նէսիմը Ս . Գամանտօնին յանձնէր են, վասն զի նախ Փարիզի տուած լուրը ընդհանուր Հայ — Եզգին կողմէն չէ . երկրորդ Նէսիմը շրէյ

յանձնողը ընդհանուր Եզգը չէ, ապա ուրեմն ոչ թէ Հայոց Եզգը հեռի է կրօնասիրութենէն և Քրիստոնեայ չէ, հապա Փարիզի խմբագիրը և անոնք որ « Մեք » ին մէջ կը գտնուին .

Դարձեալ թող ներէ մեզ Փարիզի Յարգոյ Խմբագիրը ըսելու որ մենք չենք կրնար հաւատք ընծայել այսպիսի եղելութիւն մը պատահած լինելուն . մինչև որ թէ եղելութիւնը և թէ եղելութեան բոլոր պարագաները չի լսեմք, ուստի կը խնդրեմք իւր արդարասիրութենէն որ իր տուած կամ թէ ըսեմ յայտնած վերոյիշեալ դէպքը մեզի ամեն պարագաներով սիրով բացայայտէ, որով և մենք կարենամք իր տուած լուրին հաւատք ընծայել միանգամայն ճանշտապապի մէկ Եզգային անպատուութեան պատճառ եղողը կամ եղողները . Իսկ բնաւ չեմք կրնար հաւատալ իր ալ մասնակցութիւնը, և անքանի մը մարդ յայտնող « Մեք » ին մէկ լինելուն ըստ որում ինք Փարիզի մէջ, իսկ պատմած եղելութիւնը Պօլիսի մէջ անշուշտ տեղի ունեցած լինելու է, և ԱՆՇՈՒՇՏ առանց իր դիտութեանը .

Եղէկ կ'ընեն Եզգային Յարգելի Խմբագիրը կամ Խմբագրութեան Տնօրէնք եթէ քիչ մը խոհեմաբար շարժեն գրիչին, վասն զի . . .

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

— Մասիսի Յարգոյ Խմբագիրը վերջէն թիւերուն մէջ ծանուցում մը կը հրատարակէ « Օրթագիւղ . Թաշ ներտիվէն ըսուած թաղը Մինասեանց տունը ծախու է » ըսելով .

Եյս ծանուցման մէջ ծանուցանողին կողմէն պակասութիւն մը եղած ըլլալով, այսինքն Օրթագիւղ Թաշ ներտիվէն ըսուած թաղը ուրիշ Մինասեանի մըն ալ տուն ըլլալուն (որ չէ ծախու) . այժմ կը խնդրուի Յարգոյ Խմբագրէն որ այն « Մինասեան » են առաջ կամ ետքը գոնէ անոր սոսկ անուան առջի գիրը դնէ որ է « Պ . » որպէս զի որոշուի միւս Մինասեանէն որ է « Լ . »

Ուստի կը յուսացուի որ ապիւր Խմբագիրը իւր արդարասիրութեամբ յառաջիկայ թերթին մէջ իւր կողմէն կը լեցընէ այս պակասութիւնը .

Խմբագիր-Տնօրէն

Ս . Գ . ՏԵՊԻՍԵՆՃԱՆ

ՏՊԱԿՐՈՒԹԻՒՆ Ռ . Յ . ՔԻՒՐԻՃԱՆ

ԿՈՏԱՅՆՆՈՒԳՈՒՄ, ՃԻՆԱՆՃԵՐ